

26 Ο ρόλος της σκίασης στην ανάπλαση της περιοχής Muralles της Μαγιόρκα

Οι αρχιτέκτονες του έργου ενσωμάτωσαν με επιτυχία στο χώρο ένα ιδιαίτερο σύστημα τέντας

Το σημαντικότερο ίσως από τα πολεοδομικά έργα που πραγματοποιήθηκαν στις Βαλεριάδες Νήσους τη δεκαετία του '80, ήταν η αναδιαμόρφωση της περιοχής που περιβάλλεται από τον μεγαλοπρεπή καθεδρικό ναό της Palma de Mallorca και την παραλιακή ζώνη της πόλης. Η εφαρ-

μογή ενός ιδιαίτερου συστήματος τέντας για τη σκίαση ενός υπαίθριου θεάτρου αποτέλεσε ένα επιτυχημένο εγχείρημα και ο χώρος παραμένει ζωντανός και φιλόξενος ακόμα και σήμερα, 18 περίπου χρόνια μετά την υλοποίηση της επέμβασης.

Οι Ισπανοί αρχιτέκτονες Jose Antonio Martinez Lapena και Elias Torres Tur υπέβαλαν τη μελέτη τους στο Τμήμα Αρχιτεκτονικής του Υπουργείου Δημοσίων Έργων και Πολεοδομίας και στο Δημοτικό Συμβούλιο της Palma de Mallorca το 1986. Η μελέτη σχετιζόταν με την αναστηλωτική εργασία, την ανάκτηση και αξιοποίηση του συγκεκριμένου χώρου και εγκρίθηκε αμέσως από τους αρμόδιους φορείς. Στη μελέτη εφαρμογής, αλλά και στην αρχική πρόταση σε επίπεδο ιδεών, ελήφθησαν υπ' όψιν όλα τα ιδιαίτερα ιστορικά χαρακτηριστικά και τα υλικά που είχαν χρησιμοποιηθεί έως τις μέρες μας.

Στην πρόταση ανάπλασης και στην τελική υλοποίηση του έργου μπορεί να διακρίνει κανείς τέσσερις τομείς.

Ο πρώτος τομέας είναι το τμήμα του τείχους, το οποίο βρίσκεται επάνω από κάποια μεσαιωνικά θολωτά δωμάτια. Το δάπεδο σε εκείνο το σημείο ήταν από χώμα με αποτέλεσμα να μπαίνουν νερά στα δωμάτια. Η παραμέληση του χώρου και οι κατεστραμμένες υδρορροές

είχαν φθείρει το τείχος και τους δύο πυργίσκους -παρατηρητήρια στα άκρα του συγκεκριμένου κομματιού του τείχους.

Ο δεύτερος τομέας περιλαμβάνει το πλάτωμα της τάφρου. Πρόκειται για έναν τραπεζοειδή χώρο, ο οποίος από τη μια μεριά κλείνει με τις ογκώδεις μεσαιωνικές οχυρώσεις και από την άλλη μεριά, με 16 μικρά μεσαιωνικά κτίσματα που βρίσκονται στο ίδιο επίπεδο.

Αυτά τα κτίσματα αποτελούν και τον τρίτο τομέα της επέμβασης. Στο πλάτωμα αυτό υπήρχαν στρατιωτικά κτίσματα του 20ου αιώνα τα οποία κατεδαφίστηκαν διότι κρίθηκε ότι δεν είχαν καμία αρχιτεκτονική και λειτουργική αξία. Από τους φοίνικες, τις μπανανιές και τα κυπαρίσσια, διατηρήθηκαν μόνο οι φοίνικες λόγω της σύνδεσής τους με τη θάλασσα και τα υπόλοιπα φυτά μεταφυτεύθηκαν σε άλλα σημεία της πόλης.

Ο τρίτος τομέας αποτελείται από μια σήραγγα, η οποία συνδέει το σταθμό με το λιμάνι. Η σιδηροδρομική σήραγγα που κατασκευάστηκε το 1932, οδηγεί στο τείχος μέσα από

Εικ.1. Τα αποτελέσματα αυτού του εγχειρήματος είχαν επιτυχία και ο χώρος παραμένει ζωντανός και φιλόξενος ακόμα και σήμερα, 18 περίπου χρόνια μετά την επέμβαση του 1987. Σε αυτό το γεγονός συμβάλει η σωστή συντήρηση των κατασκευών, αλλά και ο σεβασμός των πολιτών προς το δημόσιο χώρο.

μία πύλη με παραστάδες και ανάγλυφες διακοσμήσεις. Ο βασικός λόγος για την αποκατάστασή της ήταν η έλλειψη επικοινωνίας ανάμεσα στην πόλη και την ακτή.

Το κύριο μέλημα σε όλους τους τομείς ήταν να υπάρξει σωστή συντήρηση όλων των κατεστραμμένων τμημάτων, αλλά και θαρραλές σύγχρονες παρεμβάσεις που θα εναρμόνιζον με το χώρο.

Η επίλυση των προβλημάτων της περιοχής εάν είχε καθαρά λειτουργικό χαρακτήρα, τότε

το αισθητικό και αρχιτεκτονικό αποτέλεσμα θα ήταν αμφιβόλου ποιότητας.

Η ανάλυση του ιδιαίτερου χαρακτήρα όλων των τομέων και η φόρτιση που είχαν με το ιστορικό παρελθόν, διάρκειας πολλών αιώνων, απαιτούσε λεπτούς χειρισμούς στο πρόγραμμα ανάπλασης. Η προσπάθεια συγκρότησης ενός ποιοτικού και καλλιτεχνικού διαλόγου ανάμεσα στην ουσία της υπάρχουσας δομής και τη νέα παρέμβαση, ήταν ο γνώμονας της πολεοδομικής πρότασης.

Μια προσεκτική ανάλυση του κάθε σημείου οδήγησε σε διαφορετικές προσεγγίσεις, με τις οποίες αντιμετωπίστηκαν οι δυσκολίες της αλλαγής της δημόσιας και κοινωνικής υποδομής του χώρου.

Ο σεβασμός της ιστορικής κληρονομιάς δεν σήμαινε, οπωσδήποτε, στείρα μίμηση του παρελθόντος. Έγινε προσπάθεια αναζήτησης ενός φιλοσοφικού διαλόγου με το παρελθόν και αυτό μεταφράστηκε σε μια αρχιτεκτονική γλώσσα, η οποία χρησιμοποιούσε τη σύγχρονη τεχνολογία και τα σύγχρονα υλικά, χωρίς όμως να κυριαρχεί στην πατίνα που είχε δώσει ο χρόνος στον ιδιαίτερο τόπο.

Η δημιουργία ενός χώρου, ο οποίος θα βιώνεται από τους κατοίκους τόσο την ημέρα όσο και το βράδυ ήταν ο στόχος του προγράμματος. Η αποκατάσταση της χαμένης σχέσης του ωραίου αυτού κομματιού της περιοχής με τη ζωή της πόλης, ανάδειξε τόσο το σημαντικό γοτθικό ναό που βρίσκεται δίπλα, αλλά βοήθησε και το δήμο στην οργάνωση σημαντικών εκδηλώσεων για τους κατοίκους και τους επισκέπτες της Palma de Mallorca.

Στο τραπεζοειδές πλάτωμα που ονομάζεται Baluard der Ses Bovedes κατασκευάστηκε ένα υπαίθριο θέατρο 61 θέσεων με δυνατότητα προσωρινής προσθήκης 241 καθισμάτων, εξοπλισμένο με τουαλέτες και μπαρ. Ο χώρος του θεάτρου σκεπάστηκε με ένα ιδιαίτερο σύστημα τέντας, με αποτέλεσμα να γίνουν περισσότερο ευχάριστοι οι ανοιχτοί χώροι κάτω από το δυνατό ήλιο των Βαλεριάδων Νήσων.

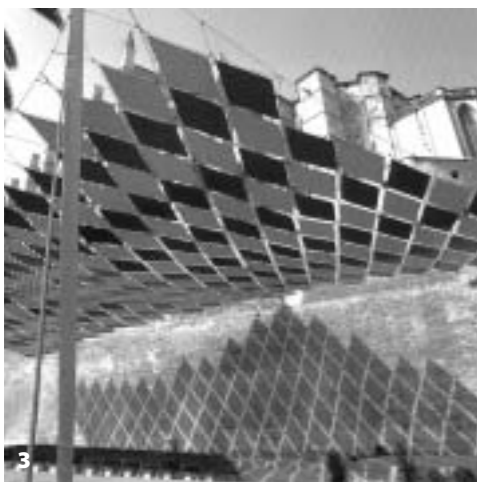
Οι δραστηριότητες των αναστηλωμένων θολωτών δωματίων που βρίσκονται δίπλα, μπορούν να επεκταθούν επικουρικά και στο χώρο κάτω από την τέντα. Στα δωμάτια αυτά διαμορφώθηκε ένα Ναυτικό Μουσείο και χώροι πολλαπλών εκδηλώσεων. Παράλληλα με τη δομή της τέντας δημιουργήθηκε ένα δίκτυο διαδρόμων για τη σύνδεση των δωματίων και τη διευκόλυνση της κυκλοφορίας. Η ενσωμάτωση του πλάτωματος και των κτισμάτων που βρίσκονται εκεί ως ένα ζωντανό στοιχείο της πόλης, ήταν απαίτηση του Δημοτικού Συμβουλίου.

Τα αποτελέσματα αυτού του εγχειρήματος είχαν επιτυχία και ο χώρος παραμένει ζωντανός και φιλόξενος ακόμα και σήμερα, 18 περίπου χρόνια μετά την επέμβαση του 1987. Σε αυτό το γεγονός συμβάλει βέβαια και η σωστή συντήρηση των κατασκευών, αλλά και ο σεβασμός των πολιτών προς το δημόσιο χώρο.

Ο χώρος που βρίσκεται το θέατρο καλύπτεται έκταση 3.000 τετραγωνικών μέτρων περί-

Εικ. 2,3. Τα διάκενα που σχηματίζονται επιτρέπουν στο φως να περνάει και να σχηματίζει με την εναλλαγή του φωτός και της σκιάς ένα έντονο μοτίβο στο δάπεδο κατά τη διάρκεια της ημέρας και σε περιόδους ηλιοφάνειας. Αυτή η ιδιαίτερη σκιά μεταβάλλεται, όπως είναι εύκολο να καταλάβει κανείς με την κίνηση του ήλιου.

28 Εικ. 4. Τα συρματόσχοινα της κατασκευής τεντώνονται με τη βοήθεια επικλινών μεταλλικών πασσάλων και από τη μια μεριά στερεώνονται στο υπάρχων τείχος.

που μπορεί να λειτουργήσει και ως πλατεία. Είναι έτσι σχεδιασμένος, ώστε οι χρήσεις του να αλληλοσυμπληρώνονται. Η σύνθεση των επιπέδων και των χαράξεων που τονίζονται με τη χρησιμοποίηση διαφορετικών υλικών εξυπηρετούν αυτή την πολλαπλότητα χρήσης. Η σύνθεση αποτελείται από δύο επικλινή επίπεδα που υποστήριζαν τη λειτουργία του νέου αποχετευτικού συστήματος. Σε ένα από αυτά τοποθετήθηκαν τα ξύλινα καθίσματα με τα ανοξείδωτα τελειώματα και τις πέτρινες βάσεις.

Η διαφορά στάθμης των 65 εκατοστών επέτρεψε τη δημιουργία μιας ελαφρά υπερυψωμένης σκηνής, η οποία ορίζεται από το υπερυψωμένο ξύλινο δάπεδο. Το υπόλοιπο δάπεδο είναι μωσαϊκό από λευκό και κόκκινο μάρμαρο με χαλίκι χαλαζία. Το σχέδιο της

πλακόστρωσης επαναλαμβάνεται και σε άλλα μέρη, όπως οι κατακόρυφοι τοίχοι στα χαμηλότερα τμήματα. Γύρω από τους φοίνικες τοποθετείται ένα προστατευτικό στοιχείο από λευκό και κόκκινο μάρμαρο.

Όλες αυτές οι λοξές χαράξεις σε επίπεδο κάτοψης, υποστηρίζονται με το εντυπωσιακό στοιχείο της τέντας που στεγάζει ένα μεγάλο μέρος του χώρου. Οι ρόμβοι που δημιουργούνται μοιάζουν σαν αντικατοπτρισμός του δαπέδου της σκηνής.

Το χρυσαφί-κίτρινο ύφασμα το οποίο εναλλάσσεται με ένα γαλάζιο, δημιουργεί ένα θεαματικό αποτέλεσμα. Το κάθε ύφασμα σε σχήμα ρόμβου τεντώνεται ανάμεσα σε ένα πλέγμα συρματόσχοινων και στηρίζεται με μεταλλικούς κρίκους. Τα διάκενα που σχηματίζονται επιτρέπουν στο φως να περνάει και

Εικ. 5,6. Οι λοξές χαράξεις, σε επίπεδο κάτοψης, υποστηρίζονται με το εντυπωσιακό στοιχείο της τέντας που στεγάζει ένα μεγάλο μέρος του χώρου.

Εικ. 7. Τα διάκενα της τέντας επιτρέπουν στον αέρα να περνά ελεύθερα και να μην καταστρέφει το ύφασμα και τη δομή.

να σχηματίζει με την εναλλαγή του φωτός και της σκιάς ένα έντονο μοτίβο στο δάπεδο κατά τη διάρκεια της ημέρας και σε περιόδους ηλιοφάνειας. Αυτή η ιδιαίτερη σκιά μεταβάλλεται, όπως είναι εύκολο να καταλάβει κανείς με την κίνηση του ήλιου. Είναι εντυπωσιακό να παρατηρήσει κανείς το πώς ταυτίζονται, κάποιες στιγμές, οι γραμμές των πλακοστρώσεων με τις φωτεινές γραμμές που δημιουργούνται από την στέγαση.

Τα συρματόσχοινα με τη σειρά τους τεντώνονται με τη βοήθεια επικλινών μεταλλικών πασσάλων και από τη μια μεριά στερεώνονται στο υπάρχων τείχος. Τα διάκενα της τέντας επιτρέπουν στον αέρα να περνά ελεύθερα και να μην καταστρέφει το ύφασμα και τη δομή. Η ακρίβεια της κατασκευής είναι εντυπωσιακή

και δίνει την αίσθηση ότι δημιουργήθηκε από έναν εξαιρετικό μάστορα. Ο τρόπος με τον οποίο χρησιμοποιούνται τα εξαρτήματα της τέντας, τα οποία είναι προϊόντα της σύγχρονης τεχνολογίας, δεν προσβάλλουν τον ιδιαίτερο χαρακτήρα της περιοχής.

Το μοτίβο της τέντας μας θυμίζει ένδυμα αρλεκίνου και έλκει την καταγωγή του από την μεσαιωνική παράδοση. Οι αρλεκίνοι-γελοιοποιοί εκείνης της εποχής, αλλά και αργότερα της Αναγέννησης και του Μπαρόκ, ήταν σύνηθες να φοράνε τέτοια υφάσματα και χρώματα, όπως μας είναι γνωστό από γκραβούρες και πίνακες των εποχών εκείνων. Έτσι, η εφήμερη αυτή στέγαση, με τον έντονο χαρακτήρα της, δεν προσβάλλει καθόλου το τοπίο, αλλά υποστηρίζει το ιστορικό παρελ-

θόν και δίνει το απαραίτητο χρώμα στο χώρο, αποκτά περισσότερη ζωντάνια και γίνεται ευχάριστος - οικείος στους επισκέπτες.

Το χρώμα δίνει την κατάλληλη ένταση ανάμεσα στα γήινα χρώματα που επικρατούν και λειτουργεί συμπληρωματικά. Ο δημόσιος βίος πρέπει

Δεν θα ήταν ίσως υπερβολή να πούμε, ότι αυτή η αρχιτεκτονική επέμβαση, ως εννοιολογική αντιμετώπιση, μας θυμίζει την επέμβαση που έκανε ο A. Gaudí στον καθεδρικό ναό της πόλης, αιώνες αργότερα από το χτίσιμό του. Ο διάσημος ισπανός αρχιτέκτονας, που έδρασε στις αρχές του 20ου αιώνα, γνωστός κυρίως για το σχεδιασμό κατοικιών, το πάρκο Guell και την εκκλησία της Sagrada Familia στη Βαρκελώνη, κατασκεύασε έναν τεράστιο

Εικ. 8. Το κάθε ύφασμα σε σχήμα ρόμβου τεντώνεται ανάμεσα σε ένα πλέγμα συρματόσχοινων και στηρίζεται με μεταλλικούς κρίκους.

Εικ. 9. Ο χώρος του θεάτρου σκεπάστηκε με ένα ιδιαίτερο σύστημα τέντας, με αποτέλεσμα να γίνουν περισσότερο ευχάριστοι οι ανοικτοί χώροι κάτω από το δυνατό ήλιο των Βαλεριάδων νήσων. Το μοτίβο της τέντας μας θυμίζει ένδυμα αρλεκίνου και έλκει την καταγωγή του από τη μεσαιωνική παράδοση.

8

9

πολύελλαιο στο εσωτερικό του μεγαλύτερου καθεδρικού ναού της γοθτικής εποχής. Ο πολύελλαιος αποτελεί μια επανερμηνία της μεσαιωνικής εκκλησιαστικής αρχιτεκτονικής. Η δομή και τα περίτεχνα σχέδια του δεν αντιγράφουν διόλου παραδοσιακά μοτίβα, αλλά θυμίζουν όλη αυτή την παράδοση του καθολικισμού.

Μετά από προσεκτική παρατήρηση μπορεί να αντιληφθεί κανείς ότι το σχέδιο είναι σύγχρονο και εναρμονίζεται πλήρως με το μεγαλείο και την κατανυκτική ατμόσφαιρα του εσωτερικού. Παρόμοια λειτουργεί και η επέμβαση των αρχιτεκτόνων στην ζώνη Muralles.

Το πιο έντονο στοιχείο του χώρου που μπορεί να θεωρηθεί πως είναι η κατασκευή της τέντας, λόγω χρωμάτων και δομής, μοιάζει να έχει ξεχαστεί από μια άλλη εποχή του παρελ-

θόντος και να έχει διατηρηθεί ως ένα πολύτιμο κομμάτι μνήμης από τους σύγχρονους κατοίκους της Mallorca.

Θα πρέπει, επίσης, να αναφέρουμε ότι ο Gaudí είχε σχεδιάσει το εντυπωσιακό υφασμάτινο κάλυμμα του κιβωρίου της ιερής τράπεζας. Αυτή η σύνθεση από ύφασμα, θα μπορούσε κάλλιστα να συσχετισθεί με την τέντα των Jose Antonio Martinez Lapena και Elias Torres Tur.

Με αυτή τη μελέτη, οι δύο ισπανοί αρχιτέκτονες μας δίνουν ένα πολύ καλό παράδειγμα για το πώς μπορεί μια σύγχρονη επέμβαση να ενταχθεί σε ένα ιστορικό περιβάλλον.

Επίσης, η επανένταξη ενός χώρου στον πολεοδομικό, κοινωνικό και πολιτιστικό ιστό μιας πόλης είναι μια ευαίσθητη αρχιτεκτονική χειρονομία που κινείται ανάμεσα στη δημιου-

ργική ανάπτυξη και το σεβασμό στην παράδοση. Η δημιουργία μιας άλλης πραγματικότητας από αυτήν που είχε ο χώρος μέχρι το 1987, μας δείχνει ότι είναι εφικτό σε χώρους χωρίς ταυτότητα, αστικά κενά δίχως χρήση, να γίνουν σημαντικές και ρηξικέλευθες επεμβάσεις.

Αυτή η αντίληψη αναδημιουργίας με έντονο τοπικιστικό χαρακτήρα, ανασχημάτισε ένα χώρο κοινής χρήσης που λειτουργεί άριστα εδώ και τόσα χρόνια.

*Οι έγχρωμες φωτογραφίες του άρθρου είναι του Μανώλη Ηλιάκη.